

Fejezetek a magyarországi természettudományi társaság történetének múltjából

Prof. Dr. Forrai Judit DSc

Magyar Természettudományi Társulat Tudománytörténeti szakosztály elnöke
Semmelweis Egyetem Népegészségtani Intézet, Orvostörténeti Munkacsoport
forrai.judit@med.semmelweis-univ.hu

DOI 10.23716/TT0.21.2017.03

Absztrakt:

Jelen írásban felidézzük a magyarországi természettudományok, technikatörténet és orvoslás történetében meghatározó szerepet játszott társaság történetének mérföldköveit. Első korszaka 1841-ben kezdődött. Nemzeti, tudományos és felvilágosodott elgondolás volt egyszerre. A második periódus 1984-ben indult, amikortól kezdve a magyar tudományos élet számos területének tekintélyes képviselői vettek részt az évenként megrendezett ankétokon. Több mint 25 évig Vámos Éva szervezte ezeket a neves összejöveteleket. Terveink szerint folytatjuk a tudományos vándorgyűlések 174 éve elkezdett évenkénti konferenciáit.

Kulcsszavak: magyar természettudományok, technikatörténet és orvoslás története

Keywords: Hungarian science, history of science and technology, history of medicine

I. korszak: a Királyi Magyar Természettudományi Társulat és a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek egyidejű életrehívása

A magyarországi tudománytörténet reformkori időszaka speciális új fejezettel gyarapodott, a természettudományok különböző területeinek összefogásában, bemutatásában és népszerűsítésében, melyben kiemelkedő szervező munkát végzett Bugát Pál és Bene Ferenc.

Előzményeként ismert az 1825-ös pozsonyi országgyűlésen vetették fel, majd 1830-ban kezdte meg működését a Magyar Tudós Társaság, amelyet

1840-ben a Magyar Tudományos Akadémia névre változtatták.¹ A Társulat, illetve most már Akadémia működésének célja volt a hazai tudomány és nyelvművelés több tudományterületének, így a nyelvtudományi, bölcséleti, történeti, matematikai, természettudományi, törvénytudományi tudományos osztályok létrehozása az Akadémián belül. Az évek múlásával a tudományos osztályok a tudomány fejlődésével összhangban folyamatosan növekedtek.

Azonban az akadémiai tudományok széleskörű népszerűsítésére, nem csak a legkiválóbb tudósok szűk, zártkörű társaságában volt igény, hanem ennél szélesebb körben is. A szellemi életben kutató és működő tudósok, orvosok, tanárok, stb. tudásanyagának növelésére és az érdeklődők egy társaságba való tömörülésére. Ennek mintája már ismert volt külföldi természetvizsgáló társulatok működése alapján. Bene Ferenc az *Orvosi Társaság*² tette közzé ezt a közös akaratot az éppen aktuális tudományos gyűlés alkalmával: „*A magyar orvosok és természetvizsgálók első nagy gyűlése pesten. A mult, azaz 1840-diki májho alkalmával a himlő-oltás ügyében tartott orvoskari ülés lefolytával teve Bene Ferencz kir. Tanácsos úr, mint akkori helyettes elnök és igazgató egy igen óhajtott indítványt, mellnél fogva a magyar orvosokat és természetvizsgálókat folyó év májho végére hivandó leszen Pestre, hogy külföldi példájára itt is tudós nagy gyűlés alakuljon.*”

A Tudományos Akadémia mellett így a természetet vizsgáló remek szakemberek szélesebb körét is bevonták a tudományos élet népszerűsítésében. Ezért született meg a hazai természetvizsgálók csoportosulása: 1841. május 29-én Pesten az összegyűltek megszavazták a Királyi Magyar Természettudományi Társulatot és a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlésének előadássorozat³ egyidejű megalakulását, a célkitűzéseken kívül elfogadták az alapszabályokat is.

¹ ACS TIBOR: *175 éves a Magyar Tudományos Akadémia*. Hadtudomány, X. évf. 4. szám (2000): 53–66.

² BUGÁT PÁL és FLÓR FERENCZ (szerk.): *Orvosi Tár* 6. félév, 23. szám. Június 6. 1841.

³ BECK MIHÁLY: A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek emlékérméi és jutalomérméi. *Comm. Hist. Artis. Med. Orvostörténeti Közlemények* 117–120. vol. 1987, 309–317. GAZDA ISTVÁN: Tudománytörténeti kiadványok a XIX. századi Magyarországon. orvostörténeti, matematikátörténet, biológiatörténet, kémia-történet, csillagászat-történet. A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei. 35. Budapest, 2012. SZÓKEFALVI-NAGY ZOLTÁN: *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlései (1841–1933)*. *Comm. Hist. Artis. Med.* in: *Orvostörténeti Közlemények*, 50. (1969): 45–55.

A Társulat munkájában résztvevő különböző szakterületek kaptak helyet, ezekből lettek a szakosztályok: „mert a külön tudományokkal foglalkozó tagok iránti tekintetből külön osztályok emeltetnek” — mondta STAHLY IGNÁC az ország protomedicusa a megnyitón, — amelyeket az akkori régi és új tudományterületekről képviseltek: orvosok és sebészek, physicusok, geographusok, astronomusok, mineralogusok, geognosusok, chemicusok, pharmaceuták, zoológusok, physiologusok, fűvésziek (botanicusok), veterinatusok, economusok⁴

Nagy lelkesedéssel fogadták, a már nem először felvetett, többször elutasított, de végre megvalósult széles tudományos szakmai összefogás, a társulatba tömörülés, s egyúttal a folyamatos szakmai továbbképzés lehetőségét. Ez a tudományos összefogó eszme az oktatók és kutatók részéről megfelelő lelkesedéssel párosult és szívesen csatlakoztak az első hívó szóra.

A Bene Ferenc által felvetett „eszme realizálása” során az orvoskar másik hangsúlyos tagja Bugát Pál is aktívan részt vett a szervezésben. Az első ülés bevezetőjében Bene hangsúlyozta:

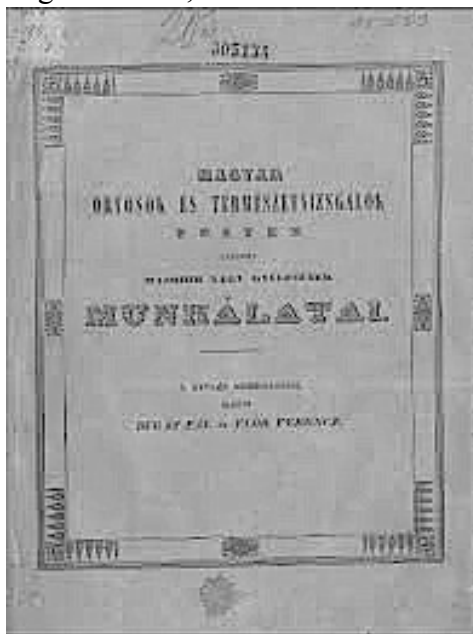
„Örömmel és teljes szívvel jelentem kedves magyar orvos-társaimnak a magyar természetvizsgálóknak üdvözetemet!⁵...A tudósok s különösen a természetvizsgálók Európának pallérozottabb nemzeteinél — a Németeknél, Helvetusoknál, Angoloknál, Francziáknál, Olaszoknál, Dán- és skandinávoknál, de még Americában sőt Ázsiában is — minden esztendővel szaporodnak. A magyar orvosoknak és természetvizsgálóknak gyűléseik eddig minden szíves óhajtások ellenére meggátoltattak... Bízunk mostani dicsőségesen uralkodó legjobb s legkegyesebb felséges magyar királyunkban...bízunk felséges királyi kormányunk minden nagy érdemű tagjaiban, kik meg vannak arról győződve, hogy a nemzetek valódi boldogsága a mesterségeknek mindenféle módon elősegítendő tökéletesítése s kiterjesztése”

A tudomány ilyen jellegű összefogása a már meglévő nemzetközi tapasztalatként és előzményeként például szolgált a magyar tudósoknak, annak ellenére, hogy megemlíti „*Omne initium difficile*” finoman célozva a többszöri elindulás elutasításának történeti nehézségeire.

⁴ Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtára. (Levéltári iratok), Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlése I. Vándorgyűlés I.1–4. A–I. a/1–2 copia 41922.

⁵ Orvosi Tár, 1841.7. félév. 1–25. szám (1841): 6. old.

Külön kiadvány lett az évi Vándorgyűlések előadásainak gyűjteményéből és egyéb könyvkiadói tevékenységet is végeztek az elkövetkezendő hosszú évtizedekben. A közlöny hatására a taglétszám megemelkedett, lassan elérte az ötezer főt.

1. ábra Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Pesten 1842

2. ábra Természettudományi Közlöny 1869. első száma

Tehát egyszerre két szinten indult el a Társulat munkája. Egyik maga a társulati tevékenység, amely magába foglalta a társasági élet szervezését, kiadói tevékenységeket. Megjelentették a Természettudományi Közlönyt bár csak 1869-től (1869–1944)⁶ Szily Kálmán szerkesztésében, amely 1944-ig folyamatosan megjelent.

A folyóirat nívós ismeretterjesztő folyóirat volt, de a századfordulóig számos eredeti tudományos cikket is közölt.⁷

⁶ Természettudományi közlöny havi folyóirat a közérdekű ismeretek terjesztésére, <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=2181>

⁷ Magyar nyelven, mindenki számára közérthetővé tette a természettudományok mindenkori legújabb eredményeit. Egyebek között Magyarországon elsőként közvetítette Darwin evolúcióelméletét,

Szily Kálmán a megbízott főszerkesztő bevezetőjében így határozta meg a kiadvány célját: „E társulat tagjainak, kiknek száma az újabb időkben jelentékenyen növekedett, évi illetmény fejében élvezetes és tanulságos olvasmányt akar nyújtani, melyből a természettudományok legújabb és legfontosabb haladásait könnyű szerrel megismerhessék, másrészt pedig azon van, hogy szélesebb körökben is terjessze s ha szükség, meg is kedveltesse, lassanként észrevétlenül beoltsa a természettudományi ismereteket... a Természettudományi Közlöny tartalma csupán közérdekű és általánosan érthető értekezések, ismertetések és apróbb közleményekből fog állani, menten minden abstract deductiótól s csak szűkebb körökben érdekes fejtegetésektől”⁸

A Társulat minél szélesebb társadalmi beágyazottságát úgy kívánta elérni, hogy prominens személyeket hívtak meg a vándorgyűlések díszvendégeként. „*A széles kör bevonása miatt az ülések elnökei (az első két pesti gyűléstől eltekintve) már nem orvosok voltak, hanem a környék társadalmi életének legprominensebb képviselői (főispánok, egyházi és világi vezetők). Kolozsvárt a főkormányzó, Teleki József gróf, Sopronban Esterházy Pál herceg, Pozsonyban Apponyi Albert, Egerben Bartakovics Béla érsek látta el ezt a tisztelet, nagy buzgalommal. A vándorgyűlések mozgalmának összefogására, a folyamatosság biztosítására 1863-ban országos választmány alakult. Ebben már csakis természettudósok, elsősorban orvosok vettek részt. Különösen sokat köszönhetett a mozgalom Kovács József sebészprofesszornak, Szabó József geológusprofesszornak és Chyzer Kornélnak, a belügyminisztérium egészségügyi osztálya vezetőjének. A választmány utolsó elnöke Dollinger Gyula professzor volt.*”⁹ De a meghívottak között volt még pl. Táncsics Mihály, Jókai Mór, Kossuth Lajos is. Az eredeti javaslatban az szerepelt, hogy a vándorgyűlések elnevezésének megfelelően a „négy világtájnak” irányait figyelembe véve az ország városait vonja be a helyi tudósokkal, tanárokkal, valamint „másik magyar hazában” élő „erdélyi ügyfeleink egyet éreznének velünk...”

Einstein relativitáselméletét is. <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=2181> (Letöltés időpontja 2017. május 6.)

⁸ SZILY KÁLMÁN: *Olvasóinkhoz.* in: Természettudományi Közlöny, (1869.01): 1–4. <http://epa.oszk.hu/02100/02181/00001/pdf/>

⁹ SZŐKEFALVI-NAGY ZOLTÁN: *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlései (1841–1933)* Comm. Hist. Artis. Med. in: Orvostörténeti Közlemények, 50. (1969): 45–55.

A következőkben egyaránt láthatjuk a vándorgyűléseknek helyt adó városokat, valamint a résztvevők számát és az előadások számát.

A VÁNDORGYŰLÉSEK STATISZTIKAI ADATAI

Sor- szám	Város	Év	Tag- létszám	Elő- adások száma	Megjegyzés	
1.	Pest	1841.	269	18	májusban szeptem- berben	
2.	Pest	1841.	212	20		
3.	Besztercebánya	1842.	187	32		
4.	Buziás— Temesvár	1843.	189	23		
5.	Kolozsvár	1844.	335	31		
6.	Pécs	1845.	447	48		
7.	Kassa— Eperjes	1846.	355	34		
8.	Sopron	1847.	483	38		
A szabadságharc és a Bach-korszak miatt 16 év kimaradás						
9.	Pest	1863.	438	45		
10.	Marosvásárhely	1864.	491	38		
11.	Pozsony	1865.	568	45		
12.	Rimaszombat	1867.	685	47		
13.	Eger	1868.	632	59		
14.	Fiume	1869.	1272	50		
15.	Arad	1871.	559	41		
16.	Herkulesfürdő	1872.	909	33		
17.	Győr	1874.	406	37		
18.	Előpatak	1875.	508	24		
19.	Máramarossziget	1878.	408	25		
20.	Budapest	1879.	577	43		
21.	Szombathely	1880.	283	30		
22.	Debrecen	1882.	304	29		
Koleraveszély miatt 4 éves megszakítás						
23.	Buziás— Temesvár	1886.	231	31		Csak ünnepi ülés
24.	Tátrafüred	1888.	263	33		
25.	Nagyvárad	1890.	279	58		
26.	Brassó	1892.	253	64		
27.	Pécs	1894.	182	45		
28.	Budapest	1896.	535	3		
29.	Trencsén	1897.	185	39		
30.	Szabadka	1899.	324	82		
31.	Bártfa	1901.	324	76		
32.	Kolozsvár	1903.	396	104		
33.	Szeged	1905.	338	119		
34.	Pozsony	1907.	397	114		
35.	Miskolc	1910.	575	123		
36.	Veszprém	1912.	347	97		
37.	Nagyszében	1914.	A háború kitörése miatt elmaradt			
Az I. világháború miatt 10 éves megszakítás						
38.	Keszthely	1922.	Az adatok hiányosak			
39.	Pécs	1927.				
40.	Sopron	1929.	380			
41.	Budapest	1933.				132

3. ábra Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek helye és a résztvevők és előadók száma 1841—1933-ig

Mint látható a történelmi és népegészségügyi veszélyek miatt kimaradtak bizonyos évek a tanácskozásból, nevezetesen:

- Szabadságharc és a Bach korszak miatt 16 év maradt ki (1847–1863)
- Koleraveszély miatt 4 év (1882–1886)
- Az I. világháborús események szakították meg 8 évig (1914–1922)

Az utolsó vándorgyűlés a 41. sorszámot viselte. A valóságban azonban csak 40 gyűlés volt, az első világháború kitörése miatt elmaradt nagyszebeni vándorgyűlést is több számolásnál megtartottnak nyilvánították, ezért van az összes vándorgyűlésnek különböző száma. A 40 megtartott vándorgyűlés közül csak hat volt Budapesten, 34 gyűlést az ország különböző városaiban tartották meg, valóban a négy égtájnak megfelelően.

II. korszak: újraalakulás és a Novemberi Ankétok elindítása

A Magyar Természettudományi Társulat, mely túlélte a szabadságharcot, szerencsésen átvészelte az első és a második világháborút, 1952-ig folyamatosan tevékenykedett, 1953-ban azonban nevétől, vagyonától megfosztották.

A Társulat egyik szellemi örököse a magyar biológusok és a határterületi tudományokkal foglalkozó szakemberek által 1952-ben életre hívott Magyar Biológiai Társaság, amelynek Állattani Szakosztálya adja ki, azóta is a Magyar Természettudományi Társulat által 1902-ben alapított *Állattani Közleményeket*, Botanikai Szakosztálya pedig a Társulat által 1902-ben *Növénytanai Közlemények* néven, 1909-től pedig *Botanikai Közlemények* névvel indított lapot. Napjainkban a *Természetvédelmi Közlemények* a Magyar Biológiai Társaság Környezet- és Természetvédelmi Szakosztályának a folyóirata. A Magyar Kémikusok Egyesülete vette át a Társulat által 1895-ben alapított *Magyar Chemiai Folyóirat* kiadását. A Magyar Természettudományi Társulat 1930 és 1944 között adta közre a *Mezőgazdasági Kutatások* című havilapot, 1938 és 1944 között pedig a *Csillagászati Lapokat*.

A Magyar Természettudományi Társulat — régi nevén — 1990. április 17-én, prof. Beck Mihály, az MTA rendes tagja és prof. Dank Viktor kezdeményezésére alakult újjá. Igyekszik tovább haladni az elődök által kijelölt úton, folytatván a mintegy másfél száz éve létrehozott és a tudomány

fejlődéséhez igazodva később alakult szakosztályok munkáját, segítve a tanulmányi versenyekre felkészülöket, a tudományok múltbeli és jelenkori eredményei iránt érdeklődőket. Az újjá alakult Társulat első elnöke 1990-től Prof. Szentágothai János akadémikus, ügyvezető elnöke, majd második elnöke Prof. Dank Viktor volt.

A Magyar Természettudományi Társulat az 1841-ben kinyilvánított tervei szellemében a természettudományok magas szintű népszerűsítésén túlmenően változatlanul elsőrendű feladatának tekinti a fiatal tehetségek felkutatását és gondozását.

Ezt a célt szolgálják az 1990. óta minden esztendőben megszervezett és megtartott, a 13–14 éves korosztálynak kiírt tanulmányi versenyek (*Herman Ottó Országos Biológia Verseny, Hevesy György Országos Kémia Verseny, Teleki Pál Országos Földrajz-Földtan Verseny*), amelyeken évente sok ezer fiatal vesz részt. E versenyek országos döntőinek eseményeihez kapcsolódnak a versenyzőket felkészítő pedagógusok számára szervezett továbbképzések, előadóülések, szakmai konferenciák is.

A természettudományi vándorgyűlések gondolata ismét felmerült, ugyan több évtizedes hallgatás után, de ahogy Vámos Éva jubileumi megemlékezésében írja: „...a tudományos ankétok alapgondolatát dr. Antall József, a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár akkori igazgatója vetette fel a Magyar Tudományos Akadémia Tudománytörténeti Komplex Bizottsága egy kibővített ülésén. Ahhoz, hogy a gondolatból esemény is legyen, dr. Turi Istvánné akkori MTESZ alelnök azonnali cselekvése és támogatása kellett. Már az első ankéton, 1984-ben hangsúlyozta prof. dr. Szabadváry Ferenc, hogy az országos ankétok rendezésével önálló egyesületek feladatát vállalták el a tudományos bizottságok.”¹⁰

A közös akarat következtében létrejöttek – a különböző társaságok, intézmények, egyesületek közös szervezésében – a természettudományok, a technika történet tematikával foglalkozó évi ankétok, azzal a céllal, hogy a hazai kutatások eredményeinek, vagy azok történetének adjon teret, de a kutatás témája lehet nemzetközi is természetesen. Mindezt a széles kutatási területek bemutatásának sokszínű és sok szakembert megmozgató tudományos ankétot a MTESZ szervezésében bonyolították.

¹⁰ VÁMOS ÉVA: *A „Novemberi ankétok” negyedik százada.* in: *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből XVI.*, Budapest, 2009, 11–18.

1948-ban alapították meg a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségét (MTESZ) 40 műszaki és természettudományos egyesület összefogásából, amely körülbelül 70 000 tagot számlált. A szövetséget 2004-ben megszüntették, vagyonát felszámolták.

Az ankétok kiterjesztésének egyik fontos ötlete az volt, hogy nem csak műszaki, hanem egyéb tudományterületről meghívott szakemberek is részt vehessenek tudásukkal, előadásaikkal a lassan hagyománnyá váló évenkénti ankétok előadásain. Antall József előzetes javaslatára 1993-ban került sor arra, hogy az ankétok rendezői és résztvevői létszámát bővítsék a Magyar Orvostörténeti Társulattal, továbbá az Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár segítségével valamint prof. dr. Szabadváry Ferenc, az Országos Műszaki Múzeum akkori főigazgatója támogatásával kibővítsék az ankétokat az orvostörténeti tematikával.

Az első ilyen közös rendezvényt 1993-ban a MTESZ helyiségeiben és költségén rendezték meg. Célja az volt, hogy az ország különböző helyein többnyire egymástól elszigetelten dolgozó tudomány-, technika- és orvostörténészeket egymással és egymás kutatásaival megismertesse. Az előadások köteteinek első termései még magukon viselték a kezdeti munka bizonytalanságait. A szerkesztés munkájában akkor Vámos Évának a várpalotai Vegyészeti Múzeum akkori igazgatója, Kovács Gy. István volt segítségére. A köteteket mindenféle kiadói gyakorlat nélkül rendezték sajtó alá. Például az első kötetek csupán a szerzők szerinti alfabetikus sorrendjében jelentek meg. Kovács Gy. István korai halála miatt más társszerkesztő és más nyomda után kellett nézni.

A továbbiakban az ankétoknak már nemcsak állandó szervezőbizottsága volt, amelyhez meglehetősen sok, elismert országos intézmény csatlakozott, hanem a kiadványt is ugyanazok a személyek szerkesztették, akik lassacskán beletanultak ebbe a — sokrétűségénél fogva — nem könnyű munkába.

Minden évben mást jelölt meg a következő évi rendezvény fő tematikájának a rendezőség. Ez a fő téma általában kapcsolódott valamilyen nevezetes történelmi eseményhez, pl. az 1848-as forradalom és szabadságharchoz, vagy az 1956-os forradalomhoz, de volt, hogy valamilyen hazai nagy tudós évfordulója vagy a természettudományokban, technikában, ill. orvoslásban bekövetkezett korszakalkotó fordulatról való megemlékezés adta a rendezvény vezérfonalát. Ezen kívül, persze, a rendezők más tárgyban is elfogadtak előadásokat. Az idő múlásával – és

talán azért is, mert az elhangzottak írásos megjelenése ösztönzőleg hatott – az ankétokon elhangzó előadások egyre színvonalasabbak lettek.

Az első 25 év alatt (1984–2009) az ankétok rendezésében 31 szervezet és intézmény működött közre

Résztevő szervezetek, intézmények, társaságok	alkalom
Bay Zoltán Alapítvány	3
Budapest-Bécs Világkiállítás Programiroda	1
Budapest Műszaki Egyetem	18
BME Egyetemtörténeti Bizottság	1
BME Gazdaságtörténeti Tanszék	1
Egyetemi Levéltári Szövetség	1
ELTE Egyetemi Könyvtár	9
Haditechnika-történeti Társaság	7
Hadtörténeti Intézet és Múzeum	9
Közlekedési Múzeum	1
Magyar Mérnöki Kamara Történelmi Bizottsága	1
Magyar Orvostörténelmi Társaság	25
Magyar Szabadalmi Hivatal	9
Magyar Történelmi Társulat	11
Magyar Történelmi Társulat Üzemtörténeti Szakosztálya	2
MTA Egyetemtörténeti Albizottság	7
MTA Orvostörténeti Albizottság	11
MTA Technikatörténeti Albizottság	5
MTA Történettudományi Intézet	11
MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottság	25
MTA Tudománytörténeti Albizottság	5
Magyar Tudománytörténeti Intézet	1
Nemzetközi Egyetemtörténeti Bizottság Magyar Nemzeti	1
OMIKK (Országos Műszaki Informatikai Központ és Könyvtár)	6
Országos Műszaki Múzeum	25
Polányi Mihály Szabadelvű Filozófiai Társaság	1
SOMKL (Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és	25
Technikatanárok Országos Egyesülete	6
Textilipari Műszaki- Tudományos Egyesület	1
Tudománytörténeti Műhely	1

4. ábra: Az ankétokon résztvevő intézmények, társaságok, egyesületek

Szokássá vált, hogy a kötet egy-egy híres, kiváló tudós, vagy kutató szakember köszöntésével kezdődik. E névsor áttekintése tudományos keresztmetszet mutat az elmúlt évtizedek sikeres kutatóiról.

Különböző jubileumi évfordulókon, így például a 25. vagy a 30. évfordulón, egy-egy összegzés jelent meg az ankétokról, a résztvevő társaságokról, vagy az évenkénti témaválasztásról, amely nem volt könnyű, hiszen nagy és átfogó tematikát kellett választani, hogy a tudomány különböző területét kutatók egyaránt érdekesnek tartsák ahhoz, hogy kutassanak és előadjanak az adott témában.

1993-tól dr. Vámos Éva volt az a kiváló és lelkes szakember, aki részben a köteteket szerkesztette dr. Vámosné dr. Vigyázó Lillyvel, édesanyjával együtt. A novemberi ankétok szervezését a MTESZ megszűntetéséig (2004-ig) vállalta, így az ankétok szervezése a továbbiakban dr. Vámos hárult. Szponzor hiányában sokszor a maga és édesanyja költségén jelentették meg a köteteket.

De Éva töretlenül szervezte az ankétokat, tudományos munkája mellett¹¹ dolgozott a már kijelölt úton ezen a nemes feladaton, egészen 2015-ben hosszú betegség után bekövetkezett haláláig. Ekkor megtorpant a szép ív, a természettudományi vándorgyűlések második korszaka, amelyet a „Novemberi Ankétok”, a Természettudományok, Technika és az Orvoslás Története című előadás sorozat fémjelzett.

III. korszak: Magyar Természettudományi Társulat és az újra kezdett „Novemberi Ankétok”

A Magyar Természettudományi Társulat 2013-ban módosította a Társulat alapszabályát, amelyben több addigi, mások által kétesnek ítélt alapjogát a Bíróság ítéletével megerősítette: vagyis az egyetlen jogutódja az 1841-ben alapított Magyar Természettudományi Társulatnak, annak hagyományait őrzi, folytatója és kiteljesítője a nagy elődök alapította Társulat szellemének és törekvéseinek. A Társulat minden érdeklődő számára nyitott, tevékenységét a nyilvánosság tájékoztatásával végzi. A Társulat politikai tevékenységet nem folytat, politikai szervezeteket, pártokat nem támogat. Viszont a hazai és a Kárpát-medencei természeti, kulturális és

¹¹ GAZDA ISTVÁN – PÓK ANDREA: Vámos Éva (1950–2015) muzeológus, történész, technikatörténész, kandidátus életmű-bibliográfiája <http://real.mtak.hu/49099/>

szellemi örökséget ápolja, megismerésének, feltárásának, bemutatásának, tudományos kutatását segíti, az önművelést, az értelmiségi szerep betöltését intézményesen támogatja, részt vesz a kulturális közélet alakításában, formálásában.

A Társulat elnöke Prof. Dr. em. Sótonyi Péter, tiszteletbeli elnöke dr. Dank Viktor, a fáradhatatlan ügyvezető elnök: dr. Tardy János, két alelnök: prof. Dr. Gábris Gyula és Dr. Tóth Albert.

A Magyar Természettudományi Társulat (MTT) szakosztályai újra aktívan elkezdték működésüket, többek között a Tudománytörténeti Szakosztály is, amely új Operatív Bizottsággal¹² megszerveződött.

A szakosztályi munka célkitűzését is meghatározták:

- A természettudomány történetének hazai és nemzetközi kutatása, jól szervezett (egyéni és csoportos) kutatómunka során felhalmozott primer források adatainak és információinak rendszerezése, folyamatos analitikus feldolgozása, az eredmények tudományos és ismeretterjesztő előadások, valamint nyomtatott (elsősorban Internetes) médiumokon keresztül történő széles körű ismertetése.
- Az 1841-től létrehívott tudásanyag, vándorgyűlések feldolgozása, ápolása és népszerűsítése. Egyes szakterületek (kiemelten a napjainkban különösen releváns élettudományok, ökológiai rendszerek, antropológia különböző területei, stb.) mai helyzetének, történeti beágyazódásának értelmezése, újabb eredmények ismertetése.
- A régen megjelent *A magyar orvosok és természetvizsgálók évi vándorgyűléseinek előadásai, munkái 1842–1934* című kiadványt a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának együttműködésével láthatóvá teszik az MTT honlapján, (MTA Repository, REAL (REPOSITORY OF THE ACADEMY'S LIBRARY))¹³
- Vámos Éva féle előző 20 évi konferenciakötetek honlapra vitelét folyamatosan végzik a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárával

¹² Prof. Dr. FORRAI JUDIT szakosztály elnök, Dr. habil. IZSÁK ÉVA tudományos titkár, Dr. habil. KRÁSZ LILLA tudományos szaktanácsadó, dr. TÖMPE PÉTER műszaki szaktanácsadó, PÓK ANDREA operatív titkár

¹³ http://real-eod.mtak.hu/view/series/Magyar_orvosok_ =E9s_term=E9szetvizsg=E11=F3k_nagy-gy==01711=E9seinek_munk=E1latai.html

történi együttműködés keretében. Ezen kötetek is elérhetőek lesznek a Társulat honlapján és az MTA Repositóriumban egyaránt.

- Fiatalok (TDK-és PhD-hallgatók, fiatal posztdoktoranduszok) bevonását tervezik a szakosztály munkájába.
- Tudományos konferenciák, műhelybeszélgetések, egyéb aktivitások szervezése, ismertetése, széles pártoló tábor és tagság megszervezése.
- Hazai és nemzetközi (elsődlegesen a visegrádi országok hasonló irányultságú szervezeteivel) tudománytörténeti kapcsolatok ápolása, együttműködés kialakítása. Jó kapcsolatok kiépítése a társaság szakosztályain belül, a hazai természettudományos társaságokkal és az egyetemekkel.

A Társulat a 174 évvel ezelőtt kezdődött, a neves elődök által kitűzött munkáját pár év kihagyása után, ismét folytatja: megrendezésre került a Természettudományok, a Technika és az Orvoslás történetből című ankét sorozat új, első ülése 2017. február 16-án zajlott, amelyet Vámos Éva tiszteletére tartottunk. Ezévi Novemberi Ankétunk témája: HAGYOMÁNY, ÉRTEKMENTÉS, TUDOMÁNY ÉS INNOVÁCIÓ – STATISZTIKA ÉS VALÓSÁG A TUDOMÁNYBAN címmel kerül megrendezésre.

Reméljük munkánk méltó lesz elődeinkhez.

Chapters of the History of the Association of Hungarian Science

Abstract:

This article deals with some milestones in the history of the Association that played a major role in the history of Hungarian sciences, technology and medicine. The first period in the history of the association started in 1841. Its activities contributed to the shaping of Hungarian national identity, helped research and disseminated knowledge. A new period started in 1984, for more than 25 years researchers from a great number of disciplines attended the annual conferences of the Association organized by Éva Vámos. We intend to continue this series of conferences started 174 years ago.

Irodalom:

ÁCS TIBOR: *175 éves a Magyar Tudományos Akadémia*, in: *Hadtudomány*, (X. évf. 4. szám 2000): 53–66.

BECK MIHÁLY: *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek emlékérméi és jutalomérméi*. *Comm. Hist. Artis. Med. Orvostörténeti Közlemények* 117–120. vol. (1987): 309–317.

GAZDA ISTVÁN: *Tudománytörténeti kiadványok a XIX. századi Magyarországon. orvostörténeti, matematikatörténet, biológiatörténet, kémia-történet, csillagászat-történet*. *A Magyar Tudománytörténeti Intézet Tudományos Közleményei*. 35. Budapest, 2012.

GAZDA ISTVÁN – PÓK ANDREA: *Vámos Éva (1950–2015) muzeológus, történész, technikatörténész, kandidátus életmű-bibliográfiája*
<http://real.mtak.hu/49099/>

Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum és Könyvtára. *Levéltári iratok. Magyar Orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlése I. Vándorgyűlés I.1–4. A–I. a/1–2 copia* 41922.

BUGÁT PÁL és FLÓR FERENCZ (szerk.) *Orvosi Tár* 6. félév, 23. szám. (Június 6. 1841).

Orvosi Tár, 7. félév. 1–25. szám (1841): 6.

SZILY KÁLMÁN: *Olvasóinkhoz*. in: *Természettudományi Közlöny*, (1869.01): 1–4.

<http://epa.oszk.hu/02100/02181/00001/pdf/> (letöltés időpontja 2017. május 6.)

SZŐKEFALVI-NAGY ZOLTÁN: *A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűlései (1841–1933)* *Comm. Hist. Artis. Med. Orvostörténeti Közlemények*. 50. (1969): 45–55.

Természettudományi közlöny havi folyóirat a közérdekű ismeretek terjesztésére, <http://epa.oszk.hu/html/vgi/kardexlap.phtml?id=2181>

VÁMOS ÉVA: *A „Novemberi ankétok” negyed százada*. Budapest, in: *Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből XVI.*, 2009, 11–18.